

İnsanlık tarihi boyunca oldukça yıkıcı savaşlar yaşanmıştır. Neredeyse sayısız bu tür savaşların içinde Birinci Dünya Savaşı modern savaşların en kanlısı olarak ayrı bir yere sahiptir. Beklenenin aksine oldukça uzun bir zaman devam etmiş olan Birinci Dünya Savaşı insan için maddi birikimine verdiği zararın yanında, bir tahmine göre 21 milyondan fazla can kaybına mal olmuştur. Üzerinden yüz yıl geçmiş olmasına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nın tüm yönleri aydınlatılmış değildir. Özellikle Avrupa'da konu hakkında yapılan çalışmaların hacmi düşüldüğünde bir önceki ifade kendini doğrulamaktadır. Elinizdeki kitap Birinci Dünya Savaşı'nı merkeze alarak tarihi derinlik içinde savaşların etkilerini incelemektedir. Tamamı alanında uzman akademisyen ve araştırmacılar tarafından kaleme alınmış olan yazıların önemli bir kısmı Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli meselelerini konu edinmiş, bir bölümü ise askerî bağlardan başlayarak savaşların toplumsal ve sosyo-ekonomik etkilerini ele almıştır. Bu bakımdan kitap savaşların etkilerinin ortaya konulması bakımından bütüncül bir yaklaşım sunmaya çalışmaktadır.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Odağında Tarih Boyunca Savaş

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Odağında Tarih Boyunca Savaş

EDİTÖRLER

Metin Ünver-Mustafa Tanrıverdi

Sosyal medyada bizi takip edin:

/hiperkitaptr

/hiperkitaptr

hiperyayın

hiperyayın

hiperyayın

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Odağında Tarih Boyunca Savaş

EDİTÖRLER

Metin Ünver-Mustafa Tanrıverdi

 hiperyayın

Hiperyayın:
Araştırma- İnceleme

Genel Yayın Yönetmeni
Hatice Bahtiyar

Dizi Editörü
Ali Şükrü Çoruk

Editörler
Metin Ünver-Mustafa Tanrıverdi

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-605-281-
e- ISBN: 978-605-281-

1.Baskı: İstanbul, 2018

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti ile Metin Ünver ve Mustafa Tanrıverdi'ye aittir. Yayıncının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Baskı-Cilt: Yalın Yayıncılık- -Sertifika no: 16116

Genel Satış Pazarlama ve Yayınevi
Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi
No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul
Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58
www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

İÇİNDEKİLER

APPROPRIATION OF GREEK AND ARMENIAN PROPERTY IN
WORLD WAR I AND AFTER-A DIFFERENT PERSPECTIVE

*Justin McCarthy**
23

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BİR NEDENİ OLARAK
BÜYÜK GÜÇ SORUMLU(SUZ)LUĞU

*Caner Kur**
41

İSPANYA VE I. DÜNYA SAVAŞI: SORUNLU BİR TARAFSIZLIK

*María Jesús Horta**
71

SAVAŞIN GÖRGÜ TANIKLARI: CİHAN HARBİ
HATIRALARINDA ÇANAKKALE CEPHESİ TASVİRİ

*Cemal Can Tarımcıoğlu**
81

BİR HAFIZA MEKÂNI OLARAK ÇANAKKALE SAVAŞLARI

*E. Zeynep Suda**
91

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI
ORDUSUNDA EVLİ VE NİŞANLI ASKERLER

*Semih Sefer**
109

DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI
ŞEBENDERLERİNİN EVE DÖNMESİ

*Mustafa Yeni**
165

İSPANYOL BASININDA I. DÜNYA SAVAŞI'NIN KAYBEDEN
TARAFI OLARAK OSMANLI İMPARATORLUĞU

*Özlem Şenyıldız**
199

YAZAR LİSTESİ

Yazar/Unvan	Kurum
Murat Yiğit, Araş. Gör.	İstanbul Ticaret Üniversitesi, İTBE, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Justin McCarthy, Prof. Dr.	University of Louisville
Caner Kur	İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
María Jesús Horta, Doç. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Cemal Can Tarımcıoğlu	İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi
E. Zeynep Suda, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı
Semih Sefer	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı
Mustafa Yeni	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi
Özlem Şenyıldız, Araş. Gör. Dr.	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Erkin Akan, Öğr. Gör.	T. C. Polis Akademisi Adile Sadullah Mermerci Polis Meslek Yüksek Okulu
Safa Furkan Karacakaya	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Mustafa Özşarı, Prof. Dr.	Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Sevim Güldürmez, Arş. Gör.	İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Cezmi Eraslan, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı
Ayfer Yazkal Kubal, Dr. Öğr. Gör.	Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Çiğdem Sürücü	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Derya Kılıçkaya, Öğr. Gör. Dr.	Kocaeli Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü
Burcu Kutlu Dilbaz, Dr. Öğr. Üyesi	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı
Hüseyin Sarıkaya, Dr. Öğr. Üyesi	İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Mustafa H. Sayar, Prof. Dr.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

İSPANYA VE I. DÜNYA SAVAŞI: SORUNLU BİR TARAFSIZLIK

María Jesús Horta*

Giriş

İspanya, Birinci Dünya Savaşı'na katılmayan az sayıdaki Avrupa ülkesinden biriydi. Daha ilk andan itibaren tarafsızlığını ilan etti ve bu tavrını savaşın sonuna kadar korumasını bildi. Peki, onu böyle bir karar almaya iten sebepler nelerdi? Tarafsızlığı sadece insani hassasiyetlerden mi kaynaklanıyordu, yoksa başka bir nedeni daha var mıydı? Savaşın hiçbir tarafı, İspanya kralının ya da politikacılarının ilgisini çekememiş miydi? Kimse İspanya'nın savaşa girmesini desteklememiş miydi? Bu makalenin amacı, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği sırada İspanya'nın içinde bulunduğu şartları açıklamak ve tarafsızlığının gerçek sebepleri ile bu kararından doğan sonuçları aktarmaktır.

XX. yüzyılın başlarında İspanya, daha çok, Avrupa'nın ikinci sınıf güçlerinden biriydi ve özellikle 1898'de Amerika ve Asya'daki son kolonilerini de kaybettikten sonra uluslararası arenadaki rolü neredeyse yok denecek kadar azalmıştı. Diğer yandan, ülkenin politik sistemi de çatırdamaya başlamıştı. 1876'da İspanya, çok sınırlı sayıda politik oluşuma imkân tanıyan liberal-anayasal bir monarşiye dönüştürülmüştü. Hükümet, iki siyasi parti olan Muhafazakâr Parti ve Liberal Parti'nin tekeli altındaydı. İdeolojik tanımları çok açık olmayan ve yönetim şekilleri arasında çok az fark bulunan bu iki parti, oyları manipüle ediyor ve kralın keyfine göre dönüşümlü olarak iktidarı ellerinde bulunduruyordu. Kral 13. Alfonso (1902-1931), ordunun başı konumundaydı ve kendisine meclis ile hükümetin çalışmalarına müdahale etme olanağı tanıyan çok geniş yetkilere sahipti (zaten meclisin yönetime yaptığı katkıların da gerçekte hiçbir hükmü yoktu). Elbette bu politik sistem, dönemin Avrupası'ndaki

* İstanbul Üniversitesi (hortamj@istanbul.edu.tr). ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4146-005X>

diğer ülkelerin sistemlerinden pek de farklı değildi ve XIX. yüzyılın sonuna kadar da çok büyük sorunlar yaşamadan mevcut durumunu koruyabildi.

Ancak, yeni yüzyıla başlarken, sistemin dışında kalmış siyasi partiler, ülkeyi değiştirecek ve onu daha demokratik, daha modern ve uluslararası arenada saygın bir ülkeye dönüştürecek reform talepleri konusunda baskıyı arttırmaya başladılar. Kamuoyunun önemli kesimleri tarafından desteklenmeleri, çok çeşitli eğilimleri olan yönetimdeki partiler arasında fikir ayrılığını tetikledi ve asıl önemlisi, konumlarının tehlikeye girmesinden korkmaları, başka bir belirleyici güç olan Ordu ile ittifak kurmalarına yol açtı. İspanyol ordusu, XIX. yüzyılın başlarından itibaren ülkenin politik yaşamının kilit unsuru haline gelmişti. Önde gelen siyasi parti liderlerinden birçoğu önemli generallere dönüşmüştü ve liberal-milli modern devlet inşasında belirleyici rol oynuyorlardı. Diğer Avrupa ülkelerinde bu görev yüksek burjuva sınıfının elindeydi. Ancak endüstrileşmenin gecikmesi, İspanya'da burjuva sınıfının oluşumunu da geciktirmişti ve oluştukları zaman da bazı sınırlı bölgelerde (Katalunya, Bask Bölgesi, vb) ve toprak soylularıyla yoğun ilişkiler içinde oluştular; bu durumsa çoğu kez bölgesel milliyetçiliğin oluşumunu tetikledi ya da varolan siyasi grupların desteklenmesini sınırladı. Ordunun egemenliği, o sırada yönetimi elinde bulunduranlardan farklı bir politik görüşü savunanların hatırısayılır sıklıkta darbe teşebbüsünde bulunmasına ortam hazırladı ve yüksek rütbeli subayları, politik yaşam için sürekli bir istikrarsızlık kaynağına dönüştürdü. Ayrıca bu yüzyılın büyük bir bölümünde sivil irade üzerinde bir askeri hegemonya kurulmasını da beraberinde getirdi.

1876'dan itibaren ordu, politikadan uzaklaştırıldı ve genç Kral 13. Alfonso ile dönemin önemli generalleri arasındaki iyi ilişkilerle bir istikrar dönemine girildiği görüldü. Ama, 1898'de kolonilerin kaybedilmesi ile askerlerin tekrar sahneye çıkışı çok daha korkunç oldu. Ayrıca Afrika'nın kuzeyinde yeni başlayan savaş (bkz.: aş.) tahmin edilenden daha zorlayıcı olmaya başlamıştı. İki savaşta da ordunun tavrı çok eleştirildi, ülkenin büyük kesimlerinin desteklediği bir antimilitarizm yükselişe geçti. Öte yandan, eski kolonilerin kaybedilmesi ve Afrika'daki savaş, hâlihazırda var olan ekonomik ve sosyal sorunları arttırıyordu.

I. Diğer güçlerle yapılan uluslararası antlaşmalar

1898 yenilgisinden sonra İspanya, uluslararası gayretlerini Cebelitarık Boğazı'nın diğer yakasında yeni bir koloni kurmaya ayırarak Avrupa diplomasisi içinde daha etkin bir rol oynamaya karar verdi. Bu durum, İngiltere ve Fransa'ya daha çok yaklaşmayı gerekli kılıyordu ve 1904 yılında bu iki güçle bir ortaklık anlaşması imzalanması sonucunu doğurdu. Bu ortaklığın en önemli sonucu, Alman İmparatorluğu'nun da orada bir bölgeyi kontrol etme konusundaki yoğun baskılarına rağmen, Algeciras Konferansı'nda (1906) Fas'ın Fransa ve İspanya arasında bölünmesi konusunda anlaşılmasıydı.¹ İspanya'ya verilen bölge (Rif Bölgesi) ekonomik açıdan pek de cazip olmayan dağlık ve dar bir şeritti.

1909'dan itibaren İspanya tüm askeri gücüyle bölgeyi işgale başladı. Ancak, en başından itibaren fetih hareketinin ağır ilerleyeceği ve bu yeni sömürge savaşının, ordunun 1898'de kaybettiği prestijini yeniden kazanmasına yardım etmeyeceği belliydi. Rif Savaşı, ordumuzun yetersizliklerini günyüzüne çıkardı: kötü organizasyon, kısıtlı teçizat, korkunç bir yolsuzluk ve hepsinden öte, erler ve yüksek rütbeli subaylar arasındaki aşırı eşitsizlik. 1912 yılında Fransızlarla İspanyollar arasındaki yeni bir antlaşma, her ne kadar İspanya kendi bölgesinin yarısını dahi kontrol altında tutmayı başaramıyor olsa da, her iki ülkeyi de bu bölgenin mandacı devletlerine dönüştürdü.

II. Tarafsızlığın nedenleri

Muhafazakâr Parti hükümeti Başbakanı Eduardo Dato tarafından 7 Ağustos 1914 tarihli *Resmi Gazete*'de bir kararname yayınlanarak, İspanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda resmi olarak tarafsız bir ülke olduğu beyan edildi.² Ancak bu kararı alan tek Avrupa ülkesi İspanya değildi: İsviçre, Danimarka, İsveç, Norveç, Arnavutluk, Hollanda, Belçika, İtalya, Portekiz ve Yunanistan de aynısını yaptı. Ancak, çok geçmeden Belçika, Almanlar tarafından işgal edildi; ve İtalya Mayıs 1915'te, Portekiz Mart 1916'da ve

1 Javier Tusell, "Edad Contemporánea", *Historia de España*, ed. J. Tusell, Madrid: Taurus-Grupo Santillana 1998, s. 565.

2 Feliciano Pérez-Camino, "España ante la Primera Guerra Mundial", *Cuadernos UMER*, Sayı 87, 2015, s. 4.

Yunanistan da Haziran 1917'de İtilaf Devletleri'ne katıldı.¹ Böylece İspanya, nüfusunun fazlalığı ve büyük ekonomik gücüyle, jeostratejik olarak en güçlü tarafsız Avrupalı ülkeye dönüştü.²

Gerek bağlı olduğu uluslararası güçler gerekse jeostratejik konumu (İtilaf Devletleri tarafından çevrelenmişti ve hem Akdeniz'e hem de Atlantik'e çıkışı vardı) İspanya'yı İtilaf Devletleri safında savaşa girmeye sevk edebilirdi. Ancak, diğer tüm sebeplerin yanında, savaş, Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'daki toprak kazanma amacının ve Fransa-Almanya arasındaki düşmanlığın sonucuydu³ ve bu durumla İspanya'nın hiçbir ilgisi yoktu. Diğer taraftan, imzalanmış antlaşmalar sadece sömürge politikası ile ilgili sorunlarla sınırlıydı ve bir Avrupa savaşı çıkması halinde herhangi bir yardım ya da ortaklık kurmayı kapsamıyordu. Bu nedenle ne kral ne de hükümet, kendilerini savaşa müdahil olmak, hem de bunu gözü kapalı bir şekilde İtilaf Devletleri'nin safında yapmak zorunda hissetmediler.

Kral, ilerde İspanya aleyhine oluşabilecek bir anlaşmazlık olma ihtimalini araştırmak ve bilgi toplamak için 1913 yılında birçok ülkeyi kapsayan bir Avrupa seyahatine çıktı.⁴ 13. Alfonso, savaşın iki tarafının da İspanya'nın desteğini almak karşılığında bazı önemli imtiyazlar sağlamaları gerektiğini düşünüyordu, örneğin, Cebelitarık'ın iade edilmesi, Kuzey Afrika'daki kolonisinin Fransız tarafına doğru genişletilmesi, Tanca şehrinin kontrolünün kendilerine verilmesi ya da (monarşinin henüz yıkıldığı) Portekiz'in içişlerine müdahale etme hakkı gibi. Ancak ne o zaman ne de savaş başladıktan sonra savaşın iki taraf da taviz vermekten kaçındı.⁵ Böylece İspanya tarafsızlığını ilan etmeyi ve en azından bu şekilde başka türlü bir fayda sağlamış olmayı tercih etti.

Kral ayrıca savaşın ilk aylarında, tarafların düşmanlığa son verecekleri ve bir anlaşmaya varacakları inancıyla, arabuluculuk konusunda

1 A. e., s. 3-4.

2 Juan Carlos Pereira, "España y la Primera Guerra Mundial: una neutralidad impotente", ed. Y. Gámara Chopo ve C. Fernández Liesa, *Los orígenes del Derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del Centenario de la Primera Guerra Mundial*, Zaragoza: Institución Fernando el Católico 2015, s. 276.

3 Fernando García Sanz, "España en la Gran Guerra. Neutralidad y beligerancia", *Nueva Revista*, Sayı 150, 2014, s. y.

4 Javier Tusell, a.g.e., s. 576.

5 Fernando García Sanz, a.g.e.

birçok girişimde de bulundu.¹ Böylece hem İspanya hem de kralın bizzat kendisi, ivedi bir şekilde savaşa son verilmesini sağlamış olma ve herkesin takdirini kazanma onurundan istifade edebileceklerdi. Fakat bu olasılık gerçekleşmedi ve savaşın uzayacağına anlaşılmasıyla kesin olarak son buldu.² Ancak, örneğin Aralık 1916'da İttifak Devletleri'nin barış görüşmelerine hazır olduklarını ilan ettikleri zamanda olduğu gibi 13. Alfonso'nun başka girişimleri de oldu. Hatta bu sefer ABD Başkanı Wilson tarafından bile destek aldı.³ Ancak, İttifak Devletleri'nin sunduğu şartlar İtilaf Devletleri'ni ikna etmedi. Ayrıca kısa bir süre sonra Almanya tarafından denizaltı savaşının başlatılması, İspanya'yı bu ülkeye karşı daha sert bir pozisyon almaya zorladı.⁴

Öte yandan kral, çok önemli ailevi bir sorunla da yüzleşmek zorundaydı, çünkü annesi Habsburg Hanedanı'na mensuptu ve eşi de bir İngiliz prensesiydi. Ancak Avrupa'nın diğer kraliyet ailelerindeki durum da pek farklı değildi. Sonuç olarak, çabalarını daha hayırsever bir çalışmaya yönlendirmeye karar verdi: *Savaş Esirlerine Yardım Ofisi (Oficina Procautivos)*. Bu kurum, kralın bizzat kendisi tarafından kurulmuş (ki kendi kişisel hazinesi tarafından finanse edilmekteydi) ve savaşın yaralarını olabildiğince sarmayı amaçlamıştı. Kurum, 137.000'den fazla esire yardım etti; 21.000 yaralı asker ve 70.000 kadar sivilin evlerine dönmesini sağladı; mektup, yiyecek ve ilaç dağıttı ve ayrıca savaşta kaybolan birçok kişinin bulunmasına yardım etti.⁵

Ancak, savaşın taraflarının İspanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girişine ilgi duymamalarının temel sebebi, İspanyollar'ın toprak talepleri değil, Rif Savaşı'ndaki kötü ilerleyişinde olduğu gibi ordumuzun durumuydu. Az sayıda profesyonel askeri, kötü silahları ve modası geçmiş savaş taktikleriyle⁶, silahlı kuvvetler, o sırada hiçbir İspanyol hükümetinin

1 Javier Tusell ve Genoveva Queipo de Llano, *Alfonso XIII. El rey polémico*, Madrid: Taurus-Grupo Santillana 2001, s. 288.

2 Feliciano Páez-Camino, a.g.e., s. 5.

3 Francisco J. Romero Salvadó, *España, 1914-1918. Entre la guerra y la revolución*, Barcelona: Editorial Crítica 1999, s. 87.

4 Javier Tusell ve Genoveva Queipo de Llano, a.g.e., s. 292.

5 Juan Carlos Pereira, a.g.e., s. 284-5; Carlos Seco Serrano, *Alfonso XIII*, Madrid: Alianza Ediciones 2001, s. 175.

6 Juan Carlos Pereira, a.g.e., s. 277.

konusmaya cesaret edemeyeceği acil bir reforma ihtiyaç duyuyordu. Tüm taraflar bu ordunun gerçek bir yardımdan ziyade daha çok bir yük olacağını farkındaydılar. Bu sebeple, İtilaf devletleri, ihtiyaçlarını sağlayacak tarafsız bir İspanyayı yeğlediler; öte yandan İttifak Devletleri de aynı tarafsızlığı her ne pahasına olursa olsun sürdürmekten yana bir politika izlediler (çünkü İspanya'nın savaşa girmesi durumunda İtilaf Devletlerini tercih edeceğini düşünüyorlardı).

III. Gerçek bir tarafsızlık mı?

Bununla birlikte, resmi açıklamaya ve her iki tarafa da dâhil olmamalarına rağmen, ne hükümet ne de İspanyollar'ın büyük bir kısmı gerçek anlamda tarafsız davrandı. Hatta bunun tam tersine, Fernando García Sanz'ın da dediği gibi (2014) “ülke ekonomik olarak savaşa müdahil oldu ve katkısı, İtilaf devletlerinin savaşa devam edebilmeleri için önemli bir güç haline dönüştü”, öyle ki en çok ticari işlem Müttefik ülkelerle yapıldı. Öte yandan, Almanlar, kamuoyunu ustaca kendi lehlerine yönlendirerek ya da en azından müdahalede bulunmamayı teşvik ederek, neredeyse tüm İspanyol medyasına sızmayı başardılar. Bu şekilde İspanya, esas bir ikmal üssüne dönüşerek ve bir karşı bilgi ve propaganda yuvası haline gelerek savaşın iki tarafının kontrolü altına girmiş oldu.¹

Birinci Dünya Savaşı sırasında İspanya'yı yöneten farklı hükümetler, bankacılık, sanayi ya da basın gibi ülkenin diğer pek çok temel sektörüne benzer bir şekilde, Müttefikler ile Almanya destekçisi olmakla tarafsız olmak arasında gidip geliyorlardı. Toplumun tamamı nadiren başlangıçtan itibaren gerçekten tarafsız bir tutum sergiledi ve çoğu durumda İspanyollar ya tek başlarına ya da toplu olarak taraflardan birini desteklemeyi seçtiler. Bir blok hakkındaki fikirlerini, başından sonuna kadar aynı şekilde nadiren muhafaza ettiler. Belki de mantığa en aykırı örnek², devrimci ve laik Fransızlara karşı “savaşan” (ve çoğu Protestan olan) Almanlar'ı 1914'ten 1918'e kadar destekleyen İspanyol Katolik Kilisesi'ydi.

1916'nın ilk aylarına kadar resmi tarafsızlık gayet netti. Ancak siyasi kriz, (Alman denizaltılarının neden olduğu sıkıntı ve ciddi kayıpların

1 Fernando García Sanz, a.g.e.

2 A.e.

sonucu olan) ekonomik sorunlar ve sosyal çatışmanın artması, dönemin hükümetini savaşa girme konusunda planlama yapmaya itti. Ama İtilaf Devletleri bu fikre çok sıcak bakmadılar ve sonuç olarak fikir rafa kalktı.¹ 1918 başlarında, Rusya'nın savaştan ayrılışıyla, bir deneme daha yapıldı. Ancak bu sefer de, Müttefikler yıllar süren zorlu çatışmalardan sonra elde ettikleri zaferin kazançlarını, savaşa yeni katılan ülkelerle paylaşmayı kesin bir biçimde reddettiler.²

Bazı İspanyollar, Fransız Yabancı Lejyonuna girerek, Balkanlar ve Fransa'da savaşarak kişisel olarak savaşa katıldılar. Kaynakların 2.000 ila 12.000 arasında verdiği rakamlarla ilgili kesin bir sayı vermek mümkün değildir. Kesin olarak bildiğimiz tek şey, farklı cephelerde yaklaşık 3.000 yaralı ile 940 ölünün olduğudur.³ Ayrıca İtilaf Devletleri tarafını destekleyen, savaşı (içinden veya uzaktan) takip eden ve konuyla ilgili yazılar yazan birçok ünlü gazeteci ve yazar da bulunmaktadır.

IV. Tarafsızlığın Sonuçları

Savaşın İspanya'ya getirdiği en önemli değişimlerden biri, ekonomisinin millileşmesi ve hızlıca modernize edilmesi oldu. O zamana kadar ülkede orta ölçekte bir sanayi faaliyeti bulunuyor, fabrikaların ve şirketlerin büyük bir çoğunluğunu ise yabancı sermaye oluşturuyordu. Birinci Dünya Savaşı, bu sermayenin İspanyollara geçişini sağladı ve o zamana kadar bilinmeyen bir ticari ve finansal büyüme başlattı. İspanya (tarım, tekstil, metalürji gibi) çok sayıda ürünün temel ihracatçısı oldu⁴ ve ticari dengesi 1914'teki 144,8 milyon pesetalık bütçe açığından 1917'de 589 milyon pesetalık bütçe fazlasına ulaştı.⁵ İspanyol Merkez Bankası'nın rezervi 1914'te 567 milyon pesetayken, 1918'de 2.233 milyona ulaştı. Ayrıca, deniz taşımacılığı gibi bazı sektörlerdeki artış da muazzamdı.⁶

Ancak bu ekonomik kalkınmadan sadece nüfusun küçük bir kısmı faydalanabiliyordu; geri kalanlar, temel tüketim ürünlerinin büyük

1 Francisco J. Romero Salvadó, a.g.e., s. 70-82.

2 A.e., s. 194-205.

3 Feliciano Páez-Camino, a.g.e., s. 13.

4 A.e., s. 16.

5 Carlos Seco Serrano, a.g.e., s. 176.

6 Juan Carlos Pereira, a.g.e., s. 285.

çoğunluğunun ihraç edilmesinden kaynaklanan büyük bir enflasyon, yokluk ve (son dört yılda %223'e kadar çıkan) yüksek fiyatlarla mücadele etmek zorundaydı. Yiyecek ile daha uygun ücret talep eden ve çok geçmeden birer isyana dönüşecek olan halk hareketlerinin 1915'in sonundan itibaren ortaya çıkmasının temel nedeni buydu.¹ Önceki yıllardan artık daha organize bir hale gelmiş olan farklı işçi hareketleri ile sendikalar da², özellikle Rus devriminin patlak vermesinden sonra, onlara katıldı. Amaç bir devrim yapmak değil, eski siyasi sisteme son vermek ve çağdaş bir cumhuriyet kurmaktı. O anda başaramamalarının nedeni, taleplerini iletebilecekleri uygun bir yapının henüz bulunmuyor olmasıydı.³

Hem ekonomik gelişme hem de büyümekte olan sosyal çatışma, mevcut siyasi sistemi etkileyerek istikrarsızlaşmaya neden oldu. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında liberal rejimin eskimesi ve büyük reformlara ihtiyaç duyulmasının çok açık olmasına rağmen, Birinci Dünya Savaşı, egemen politikacıların sistemi kendi içlerinden dönüştürmesinin olanaksız olduğunu açıkça ortaya koydu. Dönüşümlü parti sisteminin parçalanmasını, (ilk kez azınlık partileri veya bölgesel milliyetçilik partilerinin dâhil edildiği) birçok koalisyon hükümetinin kurulması izledi; ancak bu, derin krizi önlemeye yetmedi. Politikacıların itibarsızlaşması, cumhuriyet talep eden seslerin artmasına neden oldu ve bu da güçlü bir baskıya yol açtı.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa tarihindeki en önemli olaylardan biriydi. Hali hazırda varolan büyük imparatorlukların sonunu getirdi ve kalan ülkelerde de o döneme kadar süregelen liberal politik yapıları derinden yaraladı.⁴ Bunu, geleneksel partiler için var olan tüm belirsizliklerle birlikte, daha halka hitap eden bir siyasi yapının kurulmasına zemin hazırlayarak yaptı.

Tarafsızlık, savaş patlak verdiği sırada, İspanya için kabul edilebilir tek çıkış yoluydu. Ancak, insani açıdan ve güvenlik açısından iyi bir karar

1 Francisco J. Romero Salvadó, a.g.e., s. 27-29 ve s. 192.

2 A.e., s. 33-50.

3 Javier Tusell, a.g.e., s. 582.

4 Francisco J. Romero Salvadó, a.g.e., s. 211.

olmasına rağmen, karar, menfaatlerini göz önünde bulundurarak değil, eksiklikleri ve savaşan ülkelerin İspanya'nın katılımı konusundaki ilgisiz tavrından dolayı alınmıştı. Elbette öyle bir katliama maruz kalmamış olması olumlu bir şeydi. Ne var ki, İspanya, İtilaf Devletleriyle birlik olma ve Birinci Dünya Savaşı'nın kazanan ülkelerinden biri olma şansını kaçırdı, belki de böylesi bir durum uluslararası camiada önemini arttırmaya yardım edebilirdi. İspanya, tarafsızlığının maliyetini, izole olacağı ve uzun bir süre Fransa'nın işbirliğinden uzak kalacağı Fas'ta görecekti.¹ Öyle ki, ülke, 1648'deki Vestfalya Anlaşması'ndan beri görülmedik bir şekilde² Avrupa'nın yeni haritasının tartışıldığı 1918'deki barış görüşmelerine davet dahi edilmeyecekti.³

Öte yandan, tarafsızlık içerdeki krizi engellemek bir yana, daha da artmasını sağladı.⁴ Endüstrinin hızlı gelişimi ateşkesin ardından büyük ölçüde kesintiye uğradı ve işçi hareketlerinin yoğunlaşması ile kıtlık ve sefaletin devam etmesiyle de gölgelenmiş oldu. O andan itibaren kurulan İspanyol hükümetleri, istikrarsız ve etkisizdi, ayrıca toplumsal baskı arttı. 1898 Felaketinin sonuçlarına bir de, Kuzey Afrika'daki yeni sömürge macerası, bölgesel milliyetçilik ve işçi hareketlerinin yarattığı sorunlar ile Birinci Dünya Savaşı'nın gerginliklerinin eklenmesi çöküşe neden oldu. O zamana dek zor bir denge üzerinde sürdürülen siyasi yapının tamamen çökmesine yol açtı.⁵ Ancak, nihai çözülme, ordunun, sivil egemenliğin tamamen yıkılmasına neden olarak, iktidarın zirvesine yeniden yükselmenin zamanının geldiğine karar verdiği 1923 yılına kadar gerçekleşmedi.

Çev. Özlem Şenyıldız

Kaynakça

Carr, Raymond, "La Historia de España desde 1700", *Introducción a la cultura hispánica. I. Historia, arte, música*, ed. P. E. Russell, Barcelona: Editorial Crítica, 1973, s. 175-230.

1 A.e., s. 214.

2 Juan Carlos Pereira, a.g.e., s. 286-7.

3 Feliciano Páez-Camino, a.g.e., s. 20.

4 Francisco J. Romero Salvadó, a.g.e., s. 212-3.

5 Raymond Carr, "La Historia de España desde 1700", ed. P. E. Russell, *Introducción a la cultura hispánica. I. Historia, arte, música*, Barcelona: Editorial Crítica 1973, s. 203.

- García Sanz, Fernando, "España en la Gran Guerra. Neutralidad y beligerancia", *Nueva Revista*, Sayı 150, 2014, s. y. (Çevrimiçi) <http://www.nuevarevista.net/articulos/españa-en-la-gran-guerra-neutralidad-y-beligerancia>, 12.01.2018.
- Páez-Camino, Feliciano "España ante la Primera Guerra Mundial", *Cuadernos UMER*, Sayı 87, 2015, s. 3-23. (Çevrimiçi) umer.es/wp-content/uploads/2015/06/umer-Cuaderno-87.pdf, 12.01.2018.
- Pereira, Juan Carlos, "España y la Primera Guerra Mundial: una neutralidad impotente", *Los orígenes del Derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del Centenario de la Primera Guerra Mundial*, ed. Y. Gámara Chopo ve C. Fernández Liesa, Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 2015, s. 275-287.
- Romero Salvadó, Francisco J., *España, 1914-1918. Entre la guerra y la revolución*, Barcelona: Editorial Crítica 1999.
- Seco Serrano, Carlos, *Alfonso XIII*, Madrid: Alianza Ediciones 2001.
- Tusell, Javier, "Edad Contemporánea", *Historia de España*, ed. J. Tusell, Madrid: Taurus-Grupo Santillana, 1998, s. 411-831.
- Tusell, Javier ve Genoveva Queipo de Llano, *Alfonso XIII. El rey polémico*, Madrid: Taurus-Grupo Santillana 2001.